

CARLES CABRERA

Per què Felanitx?

Alguns felanitxers eminents

Sembla un nom actual com 'telecom', 'fax'... I, per contra, és el nom del meu poble. Havia sonat exòtic i els erudits no en sabien l'etimologia. Ara, no pot ser més modern.

MIQUEL BAUÇÀ¹

Felanitx és, en extensió, el quart terme municipal de Mallorca, amb un territori ocupat només inferior al de Lluçmajor, Manacor i Palma. El 2015 la seva població era, segons l'Institut Nacional d'Estadística, de 17.412 habitants, essent un dels municipis més poblats dels cinquanta-tres que posseeix l'illa. És situat al litoral sud-est de Mallorca circumdat pels pobles de Santanyí, Campos, Porreres, Vilafranca i Manacor. A part de Felanitx, la població es concentra al nucli costaner de Portocolom, Cals Concos i l'Horta. Lingüísticament, el felanitxer té un parlar particularment

Carles Cabrera (Palma, 1979), llicenciat en Filologia Hispànica i Catalana, és doctor en aquesta darrera amb una tesi sobre Baltasar Porcel. Va ser Delegat de Literatura del Govern Balear del 2010 al 2012. Va esdevenir primer subdirector (2008-2009) i després director de la revista *Lluc* (2009-2011), va exercir durant anys la crítica literària a *Diario de Mallorca* i actualment és col·laborador del diari *Última Hora*. És autor del llibre *Alexandre Ballester, de professió, dramaturg* (Leonard Muntaner, editor)

¹ Rosa CALAFAT, Gabriel OLIVER, «Un país a la recerca de tres poetes», en Ramon PANYELLA (cur.), *La projecció social de l'escriptor en la literatura catalana contemporània*, Lleida, Punctum & GELCC, 2007, pp. 605-614, p. 605

revolucionari des del punt de vista vocàlic per tal com la *a* arriba a esdevenir una *e* oberta i l'oberta es pronuncia tancada.²

Si consultem la *Gran Enciclopèdia de Mallorca*, veurem que Felanitx ha aportat una cinquantena de noms il·lustres en camps tan diversos com la ciència, la pedagogia, la filologia o la història, i d'aquests n'hem seleccionat una partida, excel·lent-ne personatges destacats del món de l'esport com els ciclistes Guillem i Antoni Timoner i tot el que, en general, no encabim dins els murs de la cultura i les idees. Com ocorre sempre en aquests casos, hi enyorareu personatges i dades, hi haurà figures que trobareu que mereixerien un tractament més dilatat o més breu. Els hem procurat bascular cap al terreny contemporani no menystenint tanmateix per això el període medieval i modern però deixant fora, per raons d'espai, els qui encara estan en actiu. Com que gairebé tots els esmentats són nascuts a Felanitx, evitarem repetir cada cop que aquest és llur lloc de naixença (o defunció, si és el cas) i ho indicarem només si no és així. A la segona part de l'article, mirarem d'extreure'n alguns trets comuns a tots plegats per veure si podem determinar algunes de les principals característiques dels felanitxers.

ELS ANTECEDENTS

Tres personatges de l'edat mitjana i moderna

L'arquitecte i escultor Guillem Sagrera (aprox. 1380 – Nàpols, 1454) començà a treballar a les obres del portal del Mirador de la Seu de Mallorca. Hi bastí la sala capitular (1433-1447) i la capella de Sant Guillem (1441). El 1426 contractà amb el Col·legi de Mercaders la construcció de la Llonja de Palma, la seva obra cabdal. La seva tasca escultòrica se centraria també en la decoració de la mateixa Llonja.³

El lloc de naixença de Cristòfol Colom (?, 1455 – Valladolid, 1506), que gairebé s'encavalca amb la mort de Sagrera, ha estat molt debatut. Generalment se n'havia acceptat la procedència genovesa, però el 1927 amb *Cristòfor Colom fou català* Lluís Ulloa postulà la tesi que sosté el títol manifestant entre d'altres que el cognom era «Colom» i suposant-lo nascut en terra de parla catalana. El 1931, Rubio i Borràs donà a conèixer el document Borromeo del 1494 en què es desvelava que Colom

² Joan VENY, Mar MASSANELL, *Dialectologia catalana. Aproximació pràctica als parlars catalans*, Barcelona, Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, Publicacions de la Universitat d'Alacant i Publicacions de la Universitat de València, 2015, p. 200

³ Joana M. PALOU I SAMPOL, *Guillem Sagrera*, Palma, Ajuntament de Palma (Biografies de Mallorca, 9), 1985

era mallorquí i nomia Joan. Bonaventura Aran escriví *Algo sobre la cuna de Colón* (1958) en què insisteix en el possible origen illenc, i el 1964 Renato Llanas publicà *El enigma de Cristóbal Colón* en què l'identifica amb Joan Colom de Felanitx, nascut el 1436, que participà en la revolta dels forans de 1450-1452 i hagué de fugir quan aquella fou esclafada. El 1968, Joan Cerdà tragué *Mallorca ¿cuna de Colom?*, en què suposa el Descobridor fill il·legítim del príncep Carles de Viana, desterrat a Mallorca,⁴ i la felanitxera Margalida Colom. Aquesta tesi de l'origen felanitxer del personatge és la que sosté de fa anys l'historiador mallorquí Gabriel Verd.

Quan va ser entronitzat Carles V, esclatà a les Illes la revolta de les Germanies (1521-1523), relacionada tant amb la revolta dels forans de què havia format part Joan Colom com amb les Germanies valencianes prèvies. El cap de la segona fase de les Germanies mallorquines fou precisament Joanot Colom (s. XV – Palma, 1523). Finalment derrotats els agermanats, Colom fou traslladat amb un carro del Castell de Bellver a la Porta Pintada, i morí degollat i esquarterat.⁵

Tres noms més del segle XIX

El poeta, narrador i dramaturg de la generació de Costa i Llobera i Joan Alcover Mateu Obrador (1852 – Palma, 1909) fou el director de la revista humorística *L'Ignorància* durant el seu primer any de funcionament i fundador després de *La Roqueta*, seguidora de la mateixa línia satírica. Obrador s'empolsà també per les biblioteques i arxius italians i alemanys a la recerca de còdexs lul·lians. Se'l considera un erudit «a la moderna» i el primer gran lul·lista contemporani que aplicà en aquest terreny criteris rigorosament científics.⁶

Bartomeu Amengual (1866 – Barcelona 1961) residí a la capital catalana des del 1884. Integrant de la generació de Miquel dels Sants Oliver i Gabriel Alomar, exercí de crític teatral al *Diario de Barcelona* i col·laborà a diverses publicacions estrangeres. Entre el 1889 i el 1902 envià a *La Almudaina* més de sis-centes cròniques en què informava de les novetats de Barcelona. Amb els articles que havia dedicat al fenomen turístic conformà *La industria de los forasteros* (1903),⁷ en què

⁴ Quant a les teories sobre el possible origen de Colom, cf. Xavier DEULONDER, «Cristòfor Colom era català. Anàlisi d'una teoria». <<http://www.deulonder.angelcities.com/llegendes/colon.htm>>

⁵ Pere XAMENA FIOL, *Història de Mallorca*, Palma, Editorial Moll (Tomir, 4), 2005, pp. 197-202

⁶ Josep Maria LLOMPART, *La literatura moderna a les Balears*, Palma, Editorial Moll (Els Treballs i els Dies, 2), 1964, p. 74

⁷ Damià PONS, *El diari «La Almudaina» en l'època de Miquel dels Sants Oliver*, Binissalem, Di7 Edició (Zitzània, 10), 1998

seguint la idea d'Oliver propugnava una organització del turisme que el fes rendible i suggeria la creació d'una associació que promocionés la coneixença dels atractius turístics de l'illa i hi organitzés visites.⁸

Mn. Cosme Bauçà (1871-1959) fou ordenat sacerdot el 1896. Partí al cap de pocs anys al Nou Món, on romangué fins al 1913. De tornada, es dedicà a l'estudi de la història local, edità una *Historia de Felanitx* que inclou una guia de felanitxers il·lustres conformada per sis volums (1921-1948), obres referides als països llatino-americans on emigrà i un aplec de cançons: *Flors semprevives* (1911).

FELANITXERS DEL SEGLE XX

Pere Oliver Domenge (Palma, 1886 – Felanitx, 1968) es llicencià en Farmàcia a Barcelona. En proclamar-se la República, fou elegit batlle de Felanitx. Era dirigent d'Acció Republicana de Mallorca (1932-1934) i des del 1934 d'Esquerra Republicana Balear. Fou destituït d'alcalde i empresonat arran dels Fets d'Octubre del 1934. Després del triomf del Front Popular, l'any 1936 se'l restituïa la batllia. S'exilià a França i a les Filipines (1939-1952) i d'allà tornà cap a Felanitx. El prevere i missioner Bartomeu Barceló i Tortella (1888 – Terrassa, 1973) fou també un poeta fecund, retòric, ampul·lós i grandiloqüent, de qualitat desigual. La seva *Obra poètica* s'edità pòstumament l'any 1974.

A Joan Capó (1888 – Palma, 1952) no li valgué de res posar-se la camisa de Falange per eludir la presó perquè el 1936 s'havia adherit al «Manifest» de *Resposta als catalans*. Fou depurat i enviat com a inspector a Almeria (1938-1944) «para que aprendiese castellano»⁹ i després a Castelló (1944-1952).

Una figura cabdal és Joan Estelrich (1896 – París, 1958) que havia fundat el diari *La Veu de Mallorca* (1917-1919) del Centre Regionalista i va ser primer director d'*El Día* (1921-1922) de Joan March, d'on va ser cessat al cap de mig any.¹⁰ S'instal·là a Barcelona, s'afilià a les joventuts de la Lliga Regionalista i esdevingué el braç dret de Cambó en algunes iniciatives culturals rellevants com ara la direcció de la Fundació Bernat Metge (1923-1958). Durant la postguerra, fou nomenat delegat d'Espanya

⁸ Bartomeu BARCELÓ I PONS, «Història del turisme a Mallorca», *Treballs de la societat catalana de geografia*, núm. 50, vol. XV, 2000, p. 37

⁹ A. J. COLOM, *Joan Capó Valls de Padrinas. Un temps, uns fets*, Palma/Felanitx, UIB / Ajuntament de Felanitx, 1993, p. 61. En Bartomeu ORELL I VILLALONGA, *Llegir i escriure al món rural mallorquí, 1860-1930*, Palma, Universitat de les Illes Balears (Baliarica, Documenta, 3), 2008, p. 138

¹⁰ Damià PONS, *Entre l'afirmació individualista i la desfeta col·lectiva*, Palma / Barcelona, UIB i PAM (Biblioteca Miquel dels Sants Oliver, 17), 2002, p. 176

a la UNESCO (1952-1958). Entre els seus assajos, cal destacar especialment *Entre la vida i els llibres* (1926) i *Fènix o l'esperit de la Renaixença* (1934).

Jaume Mir (1915 – Palma, 2012) aprengué del seu pare l'ofici d'escultor. Es formà oficialment a l'Escola de Belles Arts de Madrid, on es llicencià el 1940. Mir modelà figures històriques i mitològiques de les Illes: els foners, Nuredduna, la Balanguera, Ramon Llull... emplaçades en espais públics de Felanitx, Palma i Barcelona, i va fer escultures per a mausoleus a diferents cementeris de l'illa. Destaca, així mateix, l'estàtua pública de Cervantes a Naupacte —l'antic Lepant grec.

Pere Xamena (1918 – Portocristo, 2015) estudià al seminari i s'ordenà prevere el 1942. Director de la Fundació Cosme Bauçà des del 1963, el mateix curs fou nomenat cronista de Felanitx. De la seva producció, destaca una divulgativa *Història de Mallorca* (1978), una *Història de l'Església a Mallorca* (1986) i diversos llibres sobre Felanitx.¹¹ L'historiador Francesc Riera Montserrat (1923-2016) centrà els seus estudis en la problemàtica antixueta del XVIII mallorquí, la diòcesi de Mallorca i la Inquisició en llibres com ara *Lluites antixuetes en el segle XVIII* (1973) o *Bruixes i bruixots davant la Inquisició de Mallorca en el segle XVII* (1979).

L'historiador medievalista Miquel Barceló i Perelló (1939 – Portocolom, 2013), als anys cinquanta, es traslladà a Barcelona per estudis. Durant els seixanta, fou professor universitari a l'estranger, i el 1970 en tornà per treballar a la Universitat Autònoma de Barcelona, on esdevingué catedràtic d'Història Medieval expert en Al-Andalus i la seva destrucció arran de la reconquesta cristiana —i en aquest sentit, ha qüestionat la noció de la irreversibilitat de la unitat espanyola. També ho és en arqueologia hidràulica i extermini de societats no europees. Compilà en *El país llamado deseo* (2006) les col·laboracions que havia publicat a *El País* entre el 1996 i el 2005, i va publicar els llibres de narrativa breu *El terme de Manacor* (2007) i *Trenc d'alba* (2009). Des del moment de la seva aparició, estigué vinculat a la revista *L'Avenç*, fou membre del consell assessor d'*Afers* i també publicà diversos articles en aquesta casa (PUV) i a *Faventia*.¹²

Per la seua banda, Miquel Bauçà (1940 – Barcelona, 2005) es donà conèixer l'any 1959 amb *Cants jubilosos*. El seguí *Una bella història* (1961), que s'endugué el premi Salvat-Papasseit. El mateix any d'*Una bella història* es traslladà a viure a Barcelona per estudiar Filosofia i Lletres i féu una estada al seminari. Hi va conèixer Xavier

¹¹ Josep MASSOT I MUNTANER, *Semblances i comentaris*, Barcelona, PAM (Biblioteca Serra d'Or, 230), 1999, pp. 156-162

¹² Vid. l'entrevista de Josep M. MUÑOZ, «Miquel Barceló, estudiós d'exterminis», *L'Avenç*, Barcelona, núm. 393, setembre 2013

Folch, que esdevingué el seu editor arran de la publicació el 1985 de *Carrer Marsala*, el seu primer llibre en prosa, mereixedor del Ciutat de Barcelona i el Cavall Verd de la crítica. Arran d'*El canvi* (1998), escrit a tall de diccionari, entraria a la darrera etapa de la seva obra creativa.

El doctor en matemàtiques i informàtic Nadal Batle (1945 – Palma, 1997) al llarg de tretze anys (1982-1995) exercí de rector de la Universitat de les Illes Balears. Cursà estudis a la Facultat de Ciències de Barcelona i els amplià a l'Institut Henri Poincaré de París. Com a rector, Batle treballà de manera especial a l'hora de fressar nous camins en la ciència i la investigació, sobretot en el camp de les noves tecnologies. Escrivia tres articles setmanals per al *Diari de Balears* i va ser peça clau en la implantació de *Vilaweb* a Palma.

El músic Bernat Julià (1922 – Palma, 2013) fou el fundador de la Capella Ma llorquina el 1966 i en mantingué la direcció fins a l'any 1999. S'havia ordenat prevere en el Seminari Conciliar de Sant Pere de Palma. El 1953 partí al monestir de Solesmes (França) per aprofundir els seus estudis musicals, i després es traslladà a Londres, Colònia i Roma.

I DEL SEGLE XXI...

Dels felanitxers que encara estan operatius, convé destacar el psiquiatre i polític Nicolau Llaneres (1936); el teòleg Bartomeu Bennàssar (1937); el filòleg i professor de la UIB Josep A. Grimalt (1938); l'escriptor Joan Manresa (1942); el professor de la Universitat i fill de l'escultor Jaume Mir, Joan Mir (1945); el metge i escriptor Sebastià Manresa (1945); els historiadors Ramon Rosselló Vaquer (1944) i Onofre Vaquer (1948); el teòleg i escriptor Teodor Suau (Palma, 1947); l'escriptor i polític Bartomeu Mestre Sureda «Balutxo» (1952); l'actor Miquel Gelabert (1954); el periodista Andreu Manresa (1955) que és actualment director d'IB3; Pere Estelrich (1955), presentador i director del programa de ràdio *El crepuscle encén estels* (guardonat amb diversos premis); l'excel·lència de la producció artística del pintor Miquel Barceló (1957) que destaca, segurament, per sobre la de qualsevol altre felanitxer coetani; el musicòleg, escriptor i professor de la City University of New York Antoni Pizà (1962); el poeta i traductor Arnau Pons (1965); el poeta i empresari Jaume Munar (1982); i *last but not least* a la fi el nom d'una dona, la música i escriptora Glòria Julià (1983) entre molts d'altres que podríem esmentar aquí.

A TALL DE CONCLUSIÓ: PER QUÈ FELANITX?

Arribats en aquest punt, és possible extreure un seguit de concomitàncies de tots aquests noms de què hem anat parlant aquí com són ara les següents.

El seu *radicalisme catalanista d'esquerres*. El medieval Joanot Colom no era, evidentment, res de tot això —els agermanats, de fet, s'aixecaren al crit de «Visca el rei!»—, però els felanitxers contemporanis més radicals l'han pres com una espècie de catalanista d'esquerres *avant la lettre* per la seva lluita contra els privilegis i les classes governants; no casualment, fins al Trienni Constitucional, la seva testa fou deixada dins un nínxol damunt l'arc de la Porta Pintada de cara a la pàgesia per a escarment de les generacions posteriors.

És curiós, en canvi, que prescindixin de reivindicar la filiació felanitxera d'un personatge com Cristòfol Colom, segurament massa «segrestat» per la mitologia espanyola, que sempre escrivia en castellà¹³ i que no donà gens de glòria a la seva suposada pàtria.

Tornant, però, a Joanot Colom, el monument que li va fer Jaume Mir, encadenat i reclamant justícia, s'instal·là no casualment a la barriada obrera de Son Gotleu. Colom havia fet morir Joan Crespi, el moderat que havia liderat la primera etapa de la Germania, personatge que Mir també esculpí, com també es deixà seduir pel fenomen agermanat en altres escultures, mentre que Oliver i Domenge publicà el 1929 a *La Nostra Terra* un treball sobre el líder agermanat.¹⁴ Oliver fou un intel·lectual rellevant del republicanisme d'esquerres i nacionalista de principi del XX. De les seves obres, destaquem també *La Catalanitat de les Mallorques* (1916) que defensa la idea del títol basant-se en els illencs que de Llull a Alomar —i d'aquest article, en podríem afegir un grapat— s'han considerat catalans. Això situa Oliver com un dels precursors en la teorització dels Països Catalans.¹⁵

A causa d'una homilia a Girona en temps de la dictadura de Primo de Rivera que hom titllà de separatista i d'ofensiva al sentiment patri, Bartomeu Barceló Tortella anà a raure a presidí. L'any següent hagué d'exiliar-se a Perpinyà, on fou acollit pel bisbe Juli Carselade du Pont, també fervent catalanista. Romangué cinc anys a la Catalunya del Nord i hi tornà durant la Guerra fins que el 1943 en va retornar definitivament.¹⁶

¹³ Xavier DEULONDER, «Cristòfor Colom era català. Anàlisi d'una teoria». <<http://www.deulonder.angelcities.com/llegendes/colon.htm>>

¹⁴ Pere OLIVER I DOMENGE, «Joanot Colom i Cifre», *La Nostra Terra*, Palma, novembre 1929, núm. 23, pp. 407-426

¹⁵ Joan VALLS DE PADRINES AMENGUAL, «Pere Oliver i Domenge (1914-1923). La Barcelona dels anys de la Primera Guerra Mundial i la formació del nacionalisme d'esquerres mallorquí», *Lluc*, Palma, juliol-setembre 2010, núm. 873, pp. 27-29, p. 29

¹⁶ Josep MASSOT I MUNTANER, *Església i societat a la Catalunya contemporània*, Barcelona, PAM (Biblioteca Abat Oliba, 255), 2003, pp. 27-28

En època més recent, el rector Nadal Batle publicà nombrosos treballs de la seva especialitat directament en anglès, demostrant així la seva creença que l'únic bilingüisme pràctic per als Països Catalans era el català-anglès. Agitador incansable de la societat, aquestes paraules, tanmateix, pronunciades el 1987 com a rector de la UIB, aixecaren una sorollosa polseguera a la premsa de l'època. Batle es definia com un catalanista radical amb un projecte de fundació d'un nou partit polític, Alternativa per Mallorca, que es constituí finalment un cop traspassat Batle.

Miquel Bauçà, per la seva banda, es definia també com un catalanista radical. Als setanta ingressà durant un període curt de temps com a militant del PSUC, factor que influiria poderosament en la seva obra. Bauçà declarà que amb la totalitat de la seva producció sols havia pretès la independència dels Països Catalans.¹⁷

Les relacions entre ells. És obvi que en un poble de les dimensions de Felanitx han d'existir força contactes entre ells. Rafel Bauçà Sociés, presumpte descendent de Cristòfol Colom, donà a conèixer una curiosa tradició familiar rebuda de sa mare segons la qual el líder de les germanies seria fill de Cristòfol Colom.¹⁸

A les envistes de la Guerra, ens trobem que diversos intel·lectuals s'havien adherit al «Manifest» de *Resposta als catalans*: Joan Capó, Bartomeu Amengual, Bartomeu Barceló, Joan Estelrich, Pere Oliver... Tant Oliver com Capó havien estat membres fundadors el 1923 de l'Associació per la Cultura de Mallorca —el darrer, com a secretari—, i Oliver havia estat membre de la primera delegació de l'Associació a Mallorca, precisament a Felanitx.¹⁹ Els feixistes no trobaren Oliver, que s'havia amagat a Portocolom i partí d'allà cap a Menorca i Barcelona.

D'infant, el medievalista Miquel Barceló Perelló havia anat a escola amb Miquel Bauçà. I els historiadors felanitxers també han treballat plegats. El primer dels dos volums de la *Història de Felanitx* (1975-1976) de Pere Xamena fou escrit en col·laboració amb Ramon Rosselló Vaquer, mentre que la *Història de l'Església a Mallorca* fou obra del mateix Xamena amb col·laboració de Francesc Riera. Rosselló Vaquer, així mateix, com una altra manera de connectar-hi, és l'autor de la millor recopilació que s'ha fet fins ara de l'obra de Mateu Obrador²⁰ i molts altres

¹⁷ Sebastià ALZAMORA, «Miquel Bauçà o l'entrevista frustrada», *Cultura i vida*, juliol-agost 1999. Rosa CALAFAT, Gabriel OLIVER, *op. cit.*

¹⁸ Gabriel VERD, «Cristóbal Colón: después, el silencio», *Asociación Cultural Cristóbal Colón*. Época II, número 25, año XLIV, pp. 12-14, p. 14

¹⁹ Isabel GRAÑA, *Els poetes de l'Escola Mallorquina i l'Associació per la Cultura de Mallorca*, Barcelona, PAM (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 126), 2007, p. 193

²⁰ Ramon ROSSELLÓ, *Mateu Obrador i Bennàssar: biografia i obra literària*, Felanitx, Ajuntament de Felanitx, 2009. Damià PONS, *Trajectes literaris: De Mateu Obrador a Baltasar Porcel*, Palma, Leonard Muntaner, editor (Temps Obert, 19), 2010, p. 11

felanitxers. Manresa, per la seva banda, corresponal d'*El País* a les Illes des de fa molts anys, a banda de ser un dels grans estudiosos de l'obra d'Estelrich, és autor d'un dels articles del llibre col·lectiu d'homenatge a Francesc Riera²¹ i ha dedicat articles d'alguns d'aquests grans felanitxers traspasats en aquest lapse de temps com ara Jaume Mir, Miquel Bauçà o Miquel Barceló i Perelló.²² A la necrològica de Bauçà, Manresa explica que quan «el pintor Miquel Barceló, fue señalado para ser hijo ilustre de Felanitx, éste rechazó el gesto y reclamó que la gloria y el honor local para el auténtico Bauçà, con quien tenía proyectado desde siempre publicar un libro con poemas y pinturas» que mai arribà a aparèixer;²³ devia ser el projecte MB a què corresponien a les inicials de tots tres: també a les de Miquel Barceló i Perelló.

L'excel·lència assolida. Hi ha determinats microcosmos com Felanitx —o com Sueca al País Valencià, posem per cas— que desconeixem ben bé per què aporten una quantitat inusitada de noms al conjunt i aconseguen una qualitat que no és normal si ho comparem amb els pobles de la vora.

Felanitx és el poble de Guillem Sagrera, l'arquitecte de la Llonja de Palma, un dels edificis més bells i mesurats del gòtic europeu, que Pere Compte prengué per model a l'hora de construir la de València (1482-1498). I podria haver estat també el bressol de Cristòfol Colom, baldament diverses ciutats i països encara se'n disputin la pertinença.

És possible que des de l'edat mitjana i moderna fins a l'aparició del controvertit i camaleònic Joan Estelrich (1896 – París, 1958), Felanitx no hagués generat un intel·lectual d'aital envergadura i cap de tan prolífic quant a bibliografia que tracta sobre ell. Venerat per alguns felanitxers —com Manresa— i odiat per molts altres —com ara Batle o Balutxo— la seva personalitat no deixa indiferent ningú. Ara bé, coincideixo, tanmateix, amb Llompart quan jutja que ni de bon tros Estelrich «ens ha arribat a deixar l'obra que teníem dret a esperar d'ell».²⁴

En temps més recents, s'ha lamentat molt el càncer que se li detectà el 1970 al medievalista Miquel Barceló, que el va fer retornar a l'Estat espanyol quan se li

²¹ Andreu MANRESA, «'Genc', paraula secreta i morta d'uns xuetes», en Enric PORQUERES (coord.), *Francesc Riera i Montserrat, des de l'abundància del cor*, Palma, Lleonard Muntaner, editor, 2012, pp. 15-18

²² Andreu MANRESA, «Miquel Barceló Perelló, cronista de la destrucció de la Espanya islàmica», *El País*, 24 de novembre del 2013 < http://ccaa.elpais.com/ccaa/2013/11/24/catalunya/1385293991_807452.html >

²³ Andreu MANRESA, «Miquel Bauçà, escritor», *El País*, 11 de febrer de 2005 <http://elpais.com/diario/2005/02/11/agenda/1108076407_850215.html>

²⁴ Josep Maria LLOMPART, *op. cit.*, p. 158

obria una brillant carrera de professor universitari a Amèrica que, altrament, no sabem on hauria pogut arribar. Semblantment, Miquel Bauçà, ens han llegat una obra de culte que, estranya i inclassificable, eixampla els límits de la literatura catalana contemporània.

La «diàspora». De la mateixa manera que adesiara es parla de la «fuga de cervells» mallorquins cap a Barcelona, els felanitxers tampoc han estat cap excepció. A Felanitx, hi van traspasar Cosme Bauçà, Pere Oliver, Francesc Riera i Miquel Barceló i Perelló; a Palma, hi moriren Mateu Obrador, Joan Capó, Bernat Julià, Nadal Batle, Jaume Mir —sense que això exclogui haver-se'n anat de l'illa com és el cas de Capó, Julià o Batle— i també Joanot Colom.

Tinguem en compte que fins fa quatre dies no hi havia cap centre universitari a les Illes. És per això que els qui volien seguir estudis superiors es veien forçats a cursar-los fora: Batle, Bauçà o Barceló Perelló, per citar-ne només tres, s'hi desplaçaren. Però va ser, precisament, sota els auspicis d'un felanitxer com el rector Batle que es va fer el campus universitari i que s'expandí fins assolir l'extensió actual.

Dels qui traspassaren al continent destaquen noms com Guillem Sagrera, Joan Estelrich, Bartomeu Amengual o Miquel Bauçà, els tres darrers bo i recalant a la capital catalana, encara que val a dir que Bauçà el 1986 retornà a Mallorca per tractar de viure dins una caravana, però no aconseguí d'aclimatar-s'hi i tornà a Barcelona el 1988. Abans de la de Palma, Nadal Batle havia treballat a les universitats Central, Autònoma i Politècnica de Barcelona, a la Politècnica de València i a la de Sevilla. A la València medieval hi havia anat a parar Joanot Colom per conèixer el funcionament de les germanies valencianes, i Guillem Sagrera el 1404 féu al Rosselló una trona per a l'església dels franciscans de Perpinyà (~1410) i dugué a terme la restauració de la torre de la catedral d'Elna. El 1416, a Girona, dictaminaria sobre la continuació de les obres de la catedral i votà favorablement al projecte de nau única. Segles a venir, Bartomeu Barceló tornaria a viure a banda i banda dels Pirineus. I, evidentment, en cas d'haver estat felanitxer, Cristòfol Colom seria un altre d'aquests emigrats mallorquins.

Bernat Julià, per la seva banda, al llarg dels anys que romangué al capdavant de la Capella Mallorquina, realitzà més de mil concerts arreu del món bo i obtenint el respecte i l'admiració del públic i la crítica per Europa, Amèrica i Àsia.

L'excentricitat. És un altre punt que pot resultar comú en alguns felanitxers. Sabem, per exemple, que Guillem Sagrera abandonà la direcció de les obres de la Llonja i mugué plets contra la Mercaderia que l'havia contractat per motius econòmics. Tanmateix, deixà l'edifici cobert i molt avançat però res determina si això podria ser prova d'una certa excentricitat del personatge.

També fou excèntrica en aquell temps, a la UIB, la proposta insistent del rector Nadal Batle que cada professor tingués un ordinador propi. Però s'enduu la palma Miquel Bauçà. Als anys noranta, en anar a recollir un premi, la seva imatge aparegué per primer cop per TV3. Va sofrir un infart, però ningú se n'adonà fins que el tuf al replà fou inaguantable. La policia es trobà el cadàver d'un home que no es feia amb ningú ni tenia cap document que l'identifiqués, de manera que ja havien decidit abocar-ne les restes a la fossa comuna quan se'n revelà la personalitat.²⁵

Contradictoris. En certa manera en contraposició al primer tret esmenat (catalanistes d'esquerres) n'hi ha alguns que es caracteritzen per les seves contradiccions vitals. En especificar al primer punt l'afegitó «d'esquerres», això ens ha permès prescindir d'un prohoms del catalanisme d'abans de la Guerra com Joan Estelrich, tan indiscutiblement catalanista com indubtablement conservador. Però si Bauçà se'n portava l'etiqueta d'excèntric, és a Estelrich a qui correspon sens dubte la gramalleta de contradictori quan derivà, com el seu líder Cambó, del catalanisme al col·laboracionisme franquista ja durant el conflicte bèl·lic²⁶ bo i dirigint a París una publicació favorable als rebels de Burgos. És la seva «traïció» el que ha motivat, en bona mesura, l'animadversió que genera el personatge particularment en alguns felanitxers molt identificats amb aquest primer tret.

El mateix episodi de la Guerra li tocà viure al pedagog Joan Capó, que simplement s'anà adaptant a la situació que li tocava viure a cada moment. En temps d'Alfons XIII, era un regionalista i significat poeta en català, després un fervent addicte tant de Primo de Rivera com de la Segona República, i acabà fent-se de Falange perquè l'únic que realment devia interessar-li era l'ensenyament.²⁷ ☪

²⁵ Abel CUTILLAS, *La mort de Miquel Bauçà*, Juneda, Editorial Fonoll (Biblioteca Global, 7), 2009, p. 74

²⁶ Pel que fa aquesta qüestió envitricollada del posicionament estelrichià, *vid.* els següents llibres de MASSOT I MUNTANER, *Tres escriptors davant la guerra civil* (1991), *Els intel·lectuals mallorquins davant el franquisme* (1992) i *Escriptors i erudits contemporanis* (1996)

²⁷ Josep MASSOT I MUNTANER, *Cultura i vida a Mallorca entre la guerra i la postguerra, 1930-1950*, Barcelona, PAM (Biblioteca Serra d'Or, 14), 1978, pp. 141-142